

veliká práce pro takové kolektivum, která by měla být nicméně provedena, nechceme-li čekat na jednotlivce, nějakého geniálního zakladatele marxistické uměnovědy v duchu revolučním.

Je-li však svobodná diskuse marxistická možná a účelná v jednom oboru, je teoreticky myslitelná i v jiných oborech vědních i ostatních, je myslitelná ve všem a stále, protože život nestojí a — marxismus není dogma (řekl Lenin). A Lenin varoval ostatně také před marxistickými pedanty, kteří ze záliby pro teorii ztrácejí smysl pro skutečnosti.

Brněnští soudruzi měli patrně na mysli něco jiného. Běží jim asi o nebezpečí, jež by mohlo v určitou dobu vyplynout ze svobodné diskuse o určité otázce pro komunistickou stranu a proletariát. Takové nebezpečí mohlo by nastat, kdybychom připustili dnes do sloupců Levé fronty nebo na veřejnou schůzi Levé fronty například diskusi o pětiletce, které zúčastnili by se opoziční soudruzi a svým chybným stanoviskem vyvolali zmatek u kolísajících a hnali vodu na mlýny buržoazie. Takový případ nemůže však nastat, protože Levá fronta má ve svém programu loajální poměr ke komunistické straně a přímý zřetel k situaci a potřebám proletariátu.

Z tohoto důvodu především rozhodujícího a směrodatného nemohla by svobodná diskuse marxistická poškodit stranu a věc proletariátu ani tehdy, kdyby běželo o diskusi o některém nedostatku strany nebo jejího vedení nebo o chybě některého vedoucího soudruha. Byla by prostě vedena tak, aby žádná škoda vzniknout nemohla, ale užitek byl pravděpodobný.

Svobodná diskuse marxistická je tedy možná, často dokonce nutná; záleží na její kvalitě, je-li účelná. A užitečná může být zvláště dnes, kdy pozorujeme příznaky mechanického pojmání a byrokratické pedantičnosti.

Již drahnou dobu skuhrají sýčkové v různých časopisech a věští konec poetismu. Žaloby na poetismus se množí. Prý poetismus zklamal, prý se prohřešil na vážnosti životní, prý pod ním poezie zhračkářštěla a se zmalichernila — takové a podobné žaloby čteš a slyšíš odevšad. Nezkoumejme prozatím jejich oprávněnost. Upozorňuji jen na to, že poetismus nechtěl být literárním nebo básnickým směrem, nýbrž záležitostí čistě životní, životní kratochvílí, metodou, jak užívat světa a života. Kmotrem jeho bylo zřejmě dada, které také chtělo být jen fraškovitou kratochvílí bez literární vážnosti a bez literárních důsledků, nezávazný výraz dnešní životní fraškovitosti a bezesměrnosti. Ale poněvadž žijeme, žel, nikoli ve světě snů a rozkoše, v němž okřídlenou patou tančí víly a elfové, nýbrž v těžkém světě práce a povinnosti, zamořeném důsledností a užítkovostí, proměnily se bezděky tyto rozpustilé dispozice ducha ve věci tak ohyzdné a těžkopádné, jako jsou literární směry. Žijeme ve věku opravdu bídném: nesmíš mít nápad, nesmíš mít rozmar, aby ti lidé z toho nevyrobili podnosem nějakou papírovou metodu a nějaký papírový systém; a aby nepřišli adepti, kteří tvůj rozmar promění v patentní známku a dají ji zapsat do obchodního rejstříku.

Poetismus zřejmě se chtěl vymknout sociologickým důsledkům toho, čemu se říká literatura. V tom bylo i jeho světlo, i jeho stín. Touto rozpoutaností reagoval na předchozí období

tzv. literatury proletářské, která byla ve své podstatě revolta, ale přesto, nebo právě proto také kázeň a disciplína. A právě že byla kázní a disciplínou, začala se záhy promrzávat českému básníkovi, zvyklému odjakživa na anarchii, přikrývanou třeba jmény mnohem libozvučnějšími. Vezměte si jen Jiřího Wolkeru. To je vlastně jediný významný, jediný veliký zjev české poezie proletářské. Proč? Poněvadž u něho jediného kázeň kolektivistická odpovídala potřebám a sklonům nitra. Jen jemu jedinému bylo, pokud vím, radostí myslet a cítit v postulátech proletářsky kolektivistických; ostatním bylo to v první chvíli módou a pikantním svodem a později břemenem, které se těžko neslo.

Je opravdu poetismus v úpadku? Na to je dost těžko odpovědět klidnému a soudnému pozorovateli. Jisto je tolik, že poetismus utrpěl v poslední době několik značných porážek, poněvadž se odvážil úkolů, s něž nebyl a v nichž musil selhat. Míním například Nezvalovy pokusy o epickou báseň nebo o román. Poetistická metoda je metoda čistě lyrická, čistě subjektivistická, způsobilá zachycovat vteřiny duše, přerývaný tok života a jeho výbušnou nesouvislost, ale nezpůsobilá k tomu, aby podala objektivně sepětí dějové, důslednost a logistiku rozumové záměrnosti. Poetismus je vedle dada spřízněn i s tzv. poezií čistou nebo ryzí, s poezií intuitivního sestupu do lidského nitra, s poezií, jejímiž předky jsou v různém stupni Wordsworth, Coleridge, Poe, Baudelaire, Mallarmé. Není pochyby, že tato poezie lidského psychismu, tato poezie mystického sestupu do nitra byla umožněna až v nejmodernější době, v době, kdy se jednotlivec vymkl sociálním povinnostem a žil na svůj vrub jako odloučenec od společnosti, rozložený v atomy, jako samotář; tedy v době měšťáckého liberalismu, který rozrušil pevnější stará pouta společenské kolektivity.

Ale tu již stojíme před otázkou: bude toto stadium, které je možno nazvat sociálním bezvládním, trvalé? Bude mít pokračování? Nebo zůstane epizodou? Skutečným interregnem? Všecko nasvědčuje tomu, že tito líbezní dnové aranžuežští

uplynuli a nevrátí se více. Je to více než pravděpodobnost, že dnové liberalismu jsou sečtení, že stojíme před novou epochou sociální vázanosti a sociálního objektivismu. A z tohoto hlediska patřím na nový vývoj a nové možnosti poezie proletářské.

Proletariát, tento dědic měšťáctva a rytířstva, přináší již s sebou jednu veledůležitou podmínku pro vznik nové poezie: nové světové cítění a nové konvence společenské. Každý, kdo studoval přesněji a podrobněji dějiny literatury a poezie v minulých dobách, ví, jak tyhle věci jsou přímo humus, z něhož roste poezie a umění té které doby. Básník opírá se o tyto city, konvence a symboly, pracuje s nimi jako s přímými motivy a podněty své tvorby, jako s hotovými organony a metodami, které mu umožňují jeho dílo. Sám jich vymyslet nemůže — to je nad lidské síly jednotlivcovy, a bez nich se obejít také nemůže. Každá epocha literární minulosti má takový svět konvencí, které předjímají a tím do značné míry ulehčují práci básníkovi. V době staré epické poezie feudální, v době tzv. chansons de geste, je to vazalská věrnost a čest, v době poezie rytířské zvláštní ritualistika erotická, „hohe Minne“ a „niedere Minne“, v době humanistické určitý učený aparát archeologický a mytologický atd. Vládnoucí stav, vládnoucí třída společenská, dvůr, vysoká šlechta, rytířstvo, učený svět mnišský nebo humanistický vytváří si celou řadu spekulativních nebo moralistických norem a konvencí, které přijímá za společenské standardy, za kompas vyššího života, a tím vykonává první básnické třibení hrubé životní empirie. Nuže, proletář vytváří již také nový světový cit a nové společenské konvence, které čekají jen nových básníků, aby se staly razidly nové básnické mince, uváděné v oběh.

Jakou vyhlídku má dnes tzv. proletářská literatura? Myslím, že ne právě skvělou. Naše první fáze proletářské literatury, fáze tzv. wolkerovská, byla umožněna jen tehdejšími výboji socialismu a kolektivismu u nás. Po převratě opravdu celý národ byl jednu chvíli zachvácen jakousi horečkou sociálně revoluční nebo aspoň reformistickou, která však již dávno doplanula. Kdyby měla mít nová poezie tzv. proletářská

šance na úspěch, musila by být nejprve změněna konstelace politická; musily by být aspoň částečně realizovány v životě nové společensky světové cítění a nové společensky sociální konvence. Neklammež se o tom: básník nemůže žít ve vzduchoprázdné prostoro. Musí být obklopen společenským teplem, musí cítit, jak tepe a proudí krev společenského tělesa, a tedy v tomto případě krev tělesa komunistického nebo proletářského. Poetismus odpovídal právě oné liberálně měšťácké reakci, která nastoupila po prvních úspěších socialismu a komunismu v Čsl. republice. Byť jeho představitelé smýšleli sebeupřímněji a sebeoprávdověji komunisticky, poetistická praxe byla přece odrazem nového životně společenského klimatu, nového společenského prostředí vychladávajícího entuziasmu revolučního.

Tvrdí-li marxismus, že přinese v budoucnosti — až rozřeší a uspořádá po svém dnešní boje společenské, až přemůže dnešní soupeřnou anarchii třídnou — individuu pravou svobodu, radost, rozkoš a požitek, tedy jakousi obdobu rajske blaženosti a nevinnosti, musíme to prozatím pokládat za sen málo závazný, za hudbu daleké, příliš daleké budoucnosti. Prozatím a nyní, a patrně ještě hodně dlouho, bude proletářství souznačné s bojem, s útokem, s napětím, s tvrdou kázní a s tvrdou prací. A podle toho jeho společensko-básnické konvence a symboly budou dlouho ještě rázu válečného. Pak snad, jednou, v dalekém budoucnu není ovšem vyloučeno, že proletářství nalezne svůj básnický výraz a svou básnickou podobu v rozkoších a v rozmarnostech poetismu; ale prozatím a v dnešní situaci, zdá se mně, je možno spojovat poetismus a jeho rozkošnickou a rozmarnou uchronii a utopii nejspíše ještě s rozkládajícím se úpadkovým liberalismem měšťáckým.

Je možno vychovávat talenty z dělnické třídy k této poezii proletářské? Myslím, že ano. Ale většího zdaru si od takového počínání neslibuji, pokud nebude celé prostředí dnešní společnosti proletářštější. Nevěřím v životnost a zdatnost rostlin pěstovaných ve skleníku; a u proletářské poezie skleníkovost a každá jiná umělost byla by dvojnásob nápadná a směšná. Ale jinak sama myšlenka výchovy básníků není nikterak

směšná. Rostl-li v nové době básník neostříhán a nešlechtěn jako plevel, vypadal také podle toho. Kolik talentů se tím ochudilo, zvrhlo, pokazilo a zničilo, není možno se dopočítat. Nedostatek každé výchovy a každého školení básníků v moderní době vymstil se na moderní poezii její zásadní nevyrovnaností, nedisciplinovaností, anarchistickou libovůlí, která natropila více škod, než si dovedeme představit. Básnické školy v minulosti, to bylo opravdové školení a opravdová výchova, opravdové školení po stránce technické a řemeslné jako společensko-konvenční. A že tzv. moderní poezie jednu dobu chodila soustavně za školu, vymstilo se jí, jak dnes již jasně vidíme, velmi krutě.